

Kako sem potoval v Rusijo.

Napisal *Ferd. L. Tuma.*

I.

Cital sem veliko povest enega največjih poljskih pisateljev, Henrika Sienkiewicza: „Z ognjem in mečem.“ Reči moram, da je napravila ta knjiga name prav čudovit vtisk.

Navduševal sem se ob slavi kozaških vojsk in hrepenel videti tiste dolge in široke planjave, ki jih imenujejo stepe.

Sanjal sem časih v svetlih poletnih nočeh o tisti deželi, ki je tam daleč, odkoder — tako se nam zdi — prihaja slehrno jutro naše solnce. Zdelo se mi je, kakor da slišim pljuskanje južnoruskih rek, in v ušesih mi je šumela žalostna pesem kozaška, spremljana na balalajki, ki je našim tamburicam podobno glasbilo.

In moje hrepenenje se je uresničevalo pred poldrugim letom, ki mineva zdaj, ko pišem te vrstice na ljubo vam, malčiki moji, kakor imenujejo Rusi deco, ki je v vaših letih, in ko jih pišem — sebi v spomin. —

Več mesecev sem se pripravljaj na pot. Vsak dan sem se učil ruskega jezika in premišljal sem o stvareh, ki jih naj vzamem na tako dolgo pot. Svoj sklep sem razodel v začetku le svojemu prijatelju Josipu. In komaj je minilo nekaj dni, že pride ta k meni in mi pravi kratko in odločno: „Pojdiva oba!“

In česar morda niti sama prav verjela nisva, se je v resnici zgodilo: v pričetku julija 1903 sva bila že oba preskrbljena z vsem potrebnim za potovanje.

Na praznik slovanskih apostolov sv. Cirila in Metoda sem se ločil od svojih staršev in svoje sestre.

Moja mati in sestra nista mogli nehati plakati ob slovesu. Objemali sta me, poljubovali, in zdelo se mi je, kakor da grem na vojsko ali pa v gotovo smrt... Stiskali sta me k sebi, in med ihtenjem sem čul časih pretrgano vprašanje: „Zakaj greš? ... Nande ... ostani doma! ... Ubili te bodo!“

Mati me je prišla za roko in me odvedla v sosedno sobo, kjer sva bila sama. Tam je vzela iz svoje omare steklenico, kjer je hranila blagoslovljeno vodo. Moral sem poklekniti pred njo, in pokropila me je v svoj zadnji

blagoslov. Zgrudila se je potem name in oprta na moje prsi me prosila, naj ostanem doma.

Da nisem imel takoj od prvega trenutka tako trdnega sklepa, bi morda omahoval v teh hipih. Ali začul sem zopet skrivnostno odmevanje kozaške pesmi, želja po velikih stepah je bila v teh trenutkih močnejša kakor celo neutajna ljubezen do rodne matere. S silo sem se odtrgal od domačih. Črez rame vržem nahrbtnik, kjer sem imel vse svoje stvari, in hajdi na kolodvor!

Tiho sem sedel v vlaku, ki me je peljal v Opatijo, kamor se je imel pripeljati tudi moj prijatelj, in nehote sem se spomnil Jenkove pesmi: „Z Bogom, mati — mati mi je očetnjava . . .“ Bilo mi je tesno okrog srca, in zazdelo se mi je, kakor da je umrlo vse življenje okrog mene. — Hlepel sem le po ruskih planjavah . . .

V takih in podobnih sanjah pridem v Matulje že ponoči. Iz kolodvora, odkoder je krasen razgled po Jadranskem morju, kjer je mrgolelo polno ribiških ladjic, ki so zasledovale celo ob tem času ribe na morju, jo krenem po nizkem gričevju v Opatijo. Spotoma sem videl žareti tam daleč, morda v razdalji dobrih dveh ur, nebroj luči ob reški luki, in zdajpazdaj je zagnal tudi veliki svetilnik na Reki za nekaj hipov svojo svetlo luč po pluskajočem morju. V tem močnem svitu sem razločil ladje, ki so bile usidrane tam ob velikih ključih, molo imenovanih, ki so sezidani iz mogočnih skal in štrle daleč v morje in merijo časih v dolžino po en kilometer in tudi več.

Opatija je letovišče, t. j. kraj, kjer se zbira le bogata gospoda iz vseh delov sveta, da preživi tam nekaj tednov ali pa le nekaj dni. Vila stoji pri vili, druga krasnejša od druge. Vsaka je obdana z bogatimi nasadi. V tej mesečini je bilo videti letovišče kakor raj, ki se razprostira ob morskem obrežju.

Bilo je okrog enajstih ponoči in vse še živo, kakor je v Ljubljani le podnevi. Kmalu sem si poiskal prenočišča v hotelu in legel k počitku. Ko se prebudim drugo jutro, je stalo solnce že visoko na nebu. Hitro se napravim z namenom, da se še malo razgledam po Opatiji.

Na izprehajališčih sem srečal nebroj ljudi. Po govorici sem jih spoznal, da so nekateri Ogrji, drugi zopet Srbi, Francozi, Angleži, Nemci, Rusi itd.

Godba je svirala na velikem vrtu — parku — skladbo, ki jo je uglasbil slavni češki glasbenik Antonín Dvořák, ki je umrl šele v majniku 1904. Ali ljudje se niso dosti menili za godbo, saj jim igra vsak dan najmanj dvakrat. Glasno so se smejali, brezskrbno se šetali in se umikali otrokom, ki so se igrali po belem pesku. Mogoče vas bo zanimalo, če vam povem, da so ti otroci, četudi je bilo nekaterim šele po tri leta, govorili skoro vsi le v francoskem jeziku! Videl sem tudi vladarja lihtenšteinske kneževine. Star mož je to, ves sključen in najbrže tudi hrom. Prepeljavala sta ga dva moža v nalašč zato napravljenem vozu, ki je pol stol in pol postelja. Noge je imel odete z bogatimi preprogami, in videl sem, kako so mu celo najvišji vojaški dostojanstveniki spoštljivo salutirali v pozdrav.

Vselej se je rahlo našmehnil in pozdravljajočemu zadovoljno pomignil z glavo.

Potem sem se namenil v morsko kopališče.

Tu je bilo že vse živo. Voda je imela 22° C topline, torej je bila gorkejša kakor je pri nas časih v poletju. Lahko si mislite, kako prijetno je bilo med tem vrvenjem veselih ljudi, in kako smo se smejali fotografu, ki se je pripeljal v čolnu med nas, da nas fotografuje.

Ko sem že zapuščal kopališče, sem še videl, kako so nabodli ob obrežju na sulico mladega polipa, ki je imel morda velikost moške dlani. Polipi so morske živali, ki imajo po osem nog. Te so obdane s sesalnimi pripravami, ki se more z njimi žival vsesati na skale, čolne in podobne stvari. Če je tak polip primerno velik, je nevaren celo človeškemu življenju. V hipu se vsesa človeku na njegovo telo, ga potegne s seboj pod vodo in mu izsrkava kri. Čital sem v časopisih, da se je oprijela taka žival celo nekega potapljača, ki je polagal po morskem dnu brzojavne žice, ki jih, po več skupaj zvite, imenujemo kabel. Da ni imel mož potapljavske obleke na sebi in ko bi ne dal v tem hipu, ko je zagledal žival, ki je grabila po njem in se ga že oklenila okrog ene noge, znamenja, da ga naj potegnejo hitro na površje, bi bil brezdvomno izgubljen. Žival, ki ga je imela že popolnoma v svoji oblasti in ga izmučila malodane do smrti, so pobili šele mornarji s sekirami in bati. —

Ves dan sem hodil po Opatiji. Komaj sem čakal večera, ko se pripelje moj prijatelj. Takoj ob mraku sem šel na kolodvor, in ko je bila ura deset, je pridrdral brzovlak. Močnejše mi je bilo srce; postal sem že nestrpen. Neznani čuti me je prešinjal. V hipu sem se spomnil matere, očeta in sestre, ki sem jih ostavil doma, in ti čuti so se pomešavali z mislimi o svetu, ki ga bom kmalu videl. Tu se odpro vrata v vlaku. V belih hlačah, pod kolonom usnjate gamaše, do vratu črna turistovska srajca, zelen klobuk z dolgimi peresi divjega petelina, čez rame poln nahrbtnik in preko širokih prsi dvoje slovenskih trobojnic s srebrnimi napisi — tak je stal moj prijatelj pred menoj. Krepko sva si stisnila desnici. Vedela sva, da sva navezana od zdaj naprej le drug na drugega, da bo imelo najino življenje na potovanju nekaj skupnega in da bova drug drugemu ne le v veselje, ampak tudi v — varnost...

Zopet je sijal mesec. Njegova luč se je svetlikala kakor v tisočerihi zlatih luskah na mirnem vodovju. Moj prijatelj je obstal sredi pota. Pokazal je z desnico tja k morju in dejal: „Poglej — a še stokrat lepši bo večer v stapi ob bregovih Dnjestra, Dnjepra, Dona in drugega južnoruskega vodovja.“

II.

Prihodnjega dne sva šla v gozd, ki se razprostira nad opatijskim letoviščem. Prvič sva poizkušala samokrese. Iz vseh treh sva izprožila nekaj strellov v veliko smreko, tako da se je zapičila krogla globoko v sveži les. Potem sva očistila najino orožje v želji, da bi ga nama ne bilo treba

nikdar rabiti v svojo obrambo proti zlobnim ljudem, kar se je nama tudi v resnici izpolnilo. —

Zadnjikrat sva obedovala na avstrijskih tleh in s slastjo obirala okusnega piščanca. Oba sva bila istih misli: Kako bo vprihodnje?

Tekom popoldneva sva pregledala še enkrat vso popotno pripravo. V nahrbtnikih sva imela poleg raznovrstnega perila, zemljevidov, različnih besednjakov, cele pisalne priprave, poleg velike spalne mreže, poleg kompasov in daljnogledov še celo kuhinjsko pripravo in najrazličnejših juh in prikuh, ki so bile vdlane v kovinskih škatlah, kar je vobče znano pod imenom: konzerva.

Ob polosmih zvečer pa sedeva v opatijski luki na ladjo „Ogrsko-hrvaške parobrodne družbe.“ Začudeno so naju motrili potniki na ladji in ugibali, v kakšnem jeziku govoriva. Zaradi belo-modro-rdečih barv najinih trobojnic so nekateri mislili, da sva Rusa.

Ko izstopiva čez uro na Reki, hitiva na glavno pošto, kjer brzojaviva prijatelju na Ogrsko, da naj pride prihodnjega dne v Budimpešto k vlaku, kakor smo se domenili že prej pismeno.

Reka z 39.000 prebivalci ima izvrstno sezidano, veliko in prostorno пристanišče in je poleg Trsta najvažnejše pomorsko mesto v Avstriji. Zaliv, ki se razprostira ob njem, se zariva globoko v suho zemljo, tako da ima vse pogoje za razvoj velikega prometa in trgovine. Žal, da je danes mesto z okolico v madjarskih rokah. Le po ozki reki, Rečici zvani, se loči od drugega mesta, Sušaka, kjer slišiš zopet samo hrvaško govorico. Nekako čudno se ti zdi: na Reki slišiš samo ogrski — toda pet, šest korakov čez most pa zopet vse hrvaško.

Sušak je takisto ob morju, ob drugi strani zopet se naslanja na gričevje hrvaškega Primorja. Nad mestom se dviga na precej visokem hribu samostan Trsat z znano romarsko cerkvijo Matere božje, kamor potuje vsako leto tudi mnogo Slovencev. Do cerkve drži iz mesta več sto stopnic, na katerih je navadno vse polno siromakov, ki te prosijo vbogaimie. Spominjam se, da sem videl tam nekoč slepega starca, ki je pel dolgo pesem o begu Jezusa, Jožefa in Marije v Egipt. Svoje petje je spremljal na gosli, ki so imele v vsem le eno struno, pa še ta je bila zvita iz — žime.

Poleg samostana, komaj streljaj proti severo-zapadu, pa te spominjajo razvaline velikega gradu nekdanje slavne rodovine grofov Frankopanov, ki je posegla večkrat tudi v zgodovino Slovencev. Zadnjega izmed njih so zvalili nekdanj Benečani na zvit način na svoje ladje in ga tam obglavili. Na tako žalosten način je končala ta rodovina. In zaman izprašuje danes rodoljubna hrvaška pesem: „Kje sta Zrinjski, Frankopane, kje sta naša leva dva?“

Hitela sva potem po živahnih ulicah na reški kolodvor in stopila v vlak.

Železnica, ki vozi po kamenitem hrvaškem Primorju, mora skozi nebroj ovinkov, preden pride do Zagreba. Prekopati je bilo treba mnogo gričev in drugje je bilo treba zopet zvezati dva hriba z dolgim mostom.

Mesec se je skrila za oblake, in zato je bil nama zaprt ves razgled. Videla nisva niti nekdanje slovite trdnjave Karlovac, ki je bila več stoletij Turkom trn v peti. Vedela sva, da šumi tod mimo Kolpa in da stoje tam veliki hrvaški mlini za moko — ali videla jih nisva.

Šele ob jutru, ko se je daniло, sva imela zopet zanimiv razgled po Hrvaški. Ob železniški progi so pasli pastirji krave, prašiče, ovce in gosi. V dolge kožuhe so bili ogrnjeni ti seljaki in odkrivali so se nam, ki smo gledali skozi okno. Nekje, kjer je stala cela kopa otrok, sem jim zagnal debelo hruško iz voza. Planili so po nji, nekateri pa so zaman poizkušali dohiteti vlak...

V Zagrebu, kjer je stal vlak eno uro, sva porabila ta čas, da greva v mesto.

Zagreb je glavno mesto Hrvaške in šteje nekaj nad 60.000 prebivalcev. Vse polno ima novih stavb, ki so sezidane večinoma po potresu, ki je razsajal tudi po tem mestu in razrušil mnogo hiš, da jih je bilo treba podreti in nadomestiti z novimi. Hitro sva hodila in se ustavila šele na Jelačićevem trgu, kjer stoji ogromen spomenik na čast junaku Jelačiću, ki mu je prednik našega vladarja, cesar Ferdinand, obljubil za njegovo hrabrost in vdanost celo čast in naslov podkralja. Ko je bila leta 1848. na Ogrskem splošna vstaja, in so se uprla habsburški hiši celo mesta kakor so Dunaj in Praga, je hitel Jelačić, ki je bil tedaj ban (t. j. toliko kakor vladarjev namestnik), stiskanemu vladarju na pomoč. In v resnici se mu je posrečilo, rešiti tedaj Avstrijo pogina, ki ji je pretil.

Na visokem podnožju iz kamena stoji ponosno iz bronā vlit konj, in na njem sedi ban v svoji veličastni opravi. V desnici pa drži golo sabljo, iztegnjeno proti Ogrski...

Na tem trgu prodajajo kmetje iz okolice, seljaki, kakor jim pravijo Hrvati, Zagrebčanom poljske pridelke in pa kuretnino. Ti seljaki nosijo široke bele hlače, čez katere visi dolga bela srajca, ki je zapasana z jermenom. In ker nimajo nobenega žepa, zato nosijo čez rame usnjate torbe, kjer imajo tobak, kruh, denar in druge potrebne stvari. Tudi pokrivalo ni širokokrajen klobuk, kakor ga ljubi naš slovenski kmetič, ampak je nasprotno jako ozkokrajen klobuček. Vsepovsod sva slišala, kako so ponujali svoje blago.

Zavila sva še v najživahnejšo in največjo ulico, ki jo zovejo Ilica. Ob obeh straneh sva videla velike trgovine, urejene na najnovejši način. Slovenci imamo le prav malo takih. Največji trgovci pa niso rodni Hrvati, ampak Srbi, ki govorijo sicer popolnoma isti jezik kakor je hrvaški, le pisava njihova ni latinica, kakor jo imamo mi ali pa Hrvati, ampak pišejo s cirilico. Zadnjo imenujemo tako po sv. Cirilu, ker jo je on sestavil, ko je prevajal sv. pismo iz hebrejskega jezika na slovanski; latinico pa imenujemo po onih prebivalcih Italije, ki so ustanovili Rim in govorili latinski jezik.

Proti koncu dolge Ilice sva sedla na tramvaj, ki ga vlečejo tu konji, in peljala sva se hitro nazaj k vlakom, ki naju je peljal že nekaj minut

potem proti glavnemu mestu ogrske državne polovice — v Budimpešto.

Ob cesti, ki drži mimo železnice, smo dohitevali vse polno voz, ki so že odhajali iz mesta. Seljaki iz zagrebške okolice, iz kraja, ki ga namaka naša Sava — zato imenujejo ta kraj tudi Posavje — imajo namreč to posebnost, da ne hodijo radi peš. Kamor jim je le iti, že naprežejo v voz, ki stoji na nizkih kolesih, dvoje konj, in hajdi po razdrapani cesti!

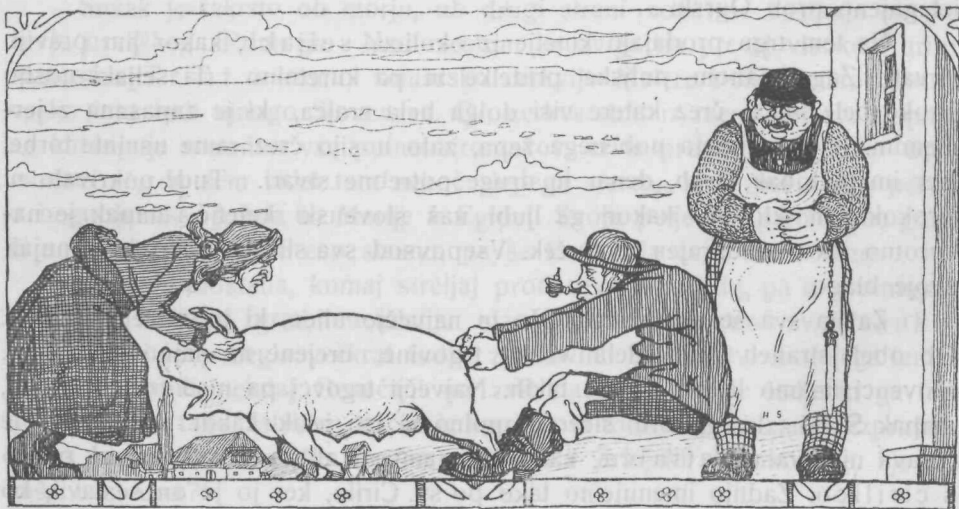
Izpraševal sem kmetiče, ki so se vozili z mano, kako jim gre in kaka bo letina. „E, slabo, gospodine, slabo!“ so mi odgovarjali in vseppek tožili, kako jih zatira ogrska vlada, kako jih zapira po nedolžnem in jim jemlje vso svobodo.

Tako je minevala ura za uro. Prevozila sva že vso hrvaško ravnino, in okrog naju se je razprostirala ogromna ogrska planjava. Pusto imenujejo to neizmerno polje, ki je pokrito vsepočrez z žitom. „Bog ve, koliko te moke in kaše bodo še snedli to leto naši Slovenci!“ sem pripomnil svojemu prijatelju.

Govorice ljudi, ki so vstopali in izstopali, nisva več razumela. Bili so sami Ogri, in njihov jezik nima nobene sorodnosti s kakim drugim evropskim jezikom. Ker je bila poleg tega še vsa okolica jako enolična, je bila vožnja v resnici dolgočasna, in komaj sva čakala, da prideva v Budimpešto, kamor se nama pripelje naproti najin prijatelj.

Ko se je nama uresničila želja, je bilo že okrog devetih zvečer.

(Dalje)

Strah pred smrtjo.

